

MAKROEKONOMİK FAKTÖRLERİN BANKALARIN KARLILIĞINA ETKİLERİ; 2008 YILI FİNANSAL KRİZ VE SONRAKİ DÖNEM AZERBAIJAN BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR UYGULAMA *

*Effects Of Macroeconomics Factors Profitability Of Azerbaijan Banks; 2008 Financial
Crisis Period And After Period Application On Azerbaijan Bannking Sector*

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Altan MASUN

T.C. Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Finansal Piyasalar ve Yatırım Yönetimi Bölümü,
masun@marmara.edu.tr, İstanbul/Türkiye

Ferid YUSUBOV

T.C. Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Finansal Piyasalar ve Yatırım Yönetimi Bölümü, Yüksek
Lisans Öğrencisi, farid_yusubov@yahoo.com, İstanbul/Türkiye

Masun A.M, Yusubov, F.. (2017). "Makroekonomik Faktörlerin Bankaların Karlılığına Etkileri; 2008 Yılı Finansal Kriz ve Sonraki Dönem Azerbaycan Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama", Vol:3, Issue:16; pp:23-39 (ISSN:2149-8598)

ARTICLE INFO

Article History

Makale Geliş Tarihi

Article Arrival Date

12/09/2017

Makale Yayın Kabul Tarihi

The Published Rel. Date

15/11/2017

Anahtar Kelimeler

Azerbaycan Ekonomisi,
2008 Finansal Krizi,
Azerbaycan Bankacılık
Sektörü, Bankaların
Karlılığı

Keywords

Economy of Azerbaijan,
2008 Financial Crisis,
Azerbaijan Banking Sector,
Profitability of Banks

ÖZ

Bağımsızlıktan sonra, Azerbaycan ekonomisi 1991-1994 yılları arasında buhran yaşamıştır. 1995-2003 yılları arasında Anayasa'nın kabulü ile başlayan istikrar çabalarıyla ülke, 2003 yılından itibaren gelişme dönemine geçmiştir. 2008 yılı Küresel Finansal krizinin Azerbaycan ekonomisine etkisi fazla olmasa da, bazı önlemlerin alınması kaçınılmaz olmuştur. 2014 yılından itibaren petrol fiyatlarında yaşanan düşüşle ilgili olarak ekonomi resesyona girmiş ve 2015 yılı içerisinde yapılan iki devalüasyonla (21 Şubat ve 21 Aralık), mevcut durum sistemik krizden bankacılık krizine dönüşmüştür. Bu çalışmada, 2008 Küresel Finansal Krizi ve sonraki dönemde makroekonomik göstergelerin Azerbaycan Bankacılık sektörünün karlılığına etkileri araştırılmıştır. Araştırma kapsamına 2008-2016 yılları ele alınmıştır. Araştırma sırasında, Azerbaycan Merkez Bankası, Finansal Piyasalar Denetleme Odası, Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Analiz E-views bilgisayar programında panel veri analizi kullanılarak yapılmıştır. Analizin bağımsız değişkenleri GSYİH, enflasyon oranı, Dolar/AZN (Azerbaycan Manat-para birimi) kuru, petrol fiyatı olarak belirlenmiştir. Bağımlı değişkenler ise Azerbaycan Merkez Bankası ve Finansal Piyasalar Denetleme Odası tarafından açıklanmış Bankacılık sektörünün genel bilançosu ve gelir tablosundan alınmıştır (aktif karlılığı ve sermaye karlılığı oranlarıdır).

ABSTRACT

After independence, crisis took place economy of Azerbaijan between 1991-94 years. Between 1995-2003 years accepted Constitution Law and country passed the period of stability. From 2003 year economy of Azerbaijan has begun to develop. 2008 Global Financial Crisis didn't impact very high level to Azerbaijan, but some measures were taken. Regarding the decline in oil prices since 2004, the recession took place in the Azerbaijani economy and 2015 years took place 2 devaluation (21 February and 21 December). The current situation has changed from systemic crisis to banking crisis. In this study, 2008 Global Financial Crisis and after period was investigated impacts of macroeconomics indicators to Azerbaijan Banking sector. 2008-2016 years were covered in this research. This study was used data from The Central Bank of Azerbaijan, The Financial Markets Supervision Authority, The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. The research was used data panel analysis in the E-views program. The independent variables of the analysis were GDP, inflation rate, Dollar/AZN (Azerbaijani Manat-currency) rate, oil price. Depend variables were financial statements of Banking sector of Azerbaijan, what was disclosed by CBAR, FIMSA.

*Bu çalışma 11-14 Mayıs 2017 tarihleri arasında Gaziantep'te düzenlenen AL-FARABİ Kongresinde sunulan çalışmanın genişletilerek hazırlanmıştır.

1. GİRİŞ

Bağımsızlıktan sonra Azerbaycan ekonomisi üç döneme ayırarak incelenebilir. Bu dönemler 1991-1994 yılları Buhran Yılları, 1995-2003 yılları İstikrar Çabaları, 2004 ve sonrası yılları Büyüme süreci olarak ele alınabilir.

Azerbaycan'da SSCB'nin dağılması ile planlı ekonomik yapı sona ermiş ve ülke piyasalarını kaybetmiştir. Eski ekonomik yapının çöküşüyle birlikte birçok kurumda üretim durmuştur. Eski SSCB ülkeleri ile önceden mevcut ekonomik ilişkilerin bozulması ve diğer ülke pazarlarını kaybetmesiyle birlikte, Sovyet döneminde merkezi yönetimin verdiği sübvansiyonların kesilmesi, ülke ekonomisi üzerinde olumsuz etki yaratmıştır (Aras ve Süleymanov, 2010, s. 12).

Piyasa yapısında değişiklik, Azerbaycan ekonomik yapısını bozulmasında önemli rol oynamıştır. Bağımsızlık sonrası dönemde iktisadi sistemler arası geçişi de içeren yapı 'geçiş ekonomisi' olarak adlandırılmıştır (İsmayılov, 2007, s. 107).

Bağımsızlığın ilk yıllarında Karabağ savaşı, Rusya'nın Azerbaycan'a ulaşım ambargosu koyması ve Çeçenistan Savaşı nedeniyle önemli iki petrol boru hattının kullanılmaması, siyasi ve askeri sorunlar ekonomik durumu olumsuz etkilemiştir. 1991-1994 yılları arası Azerbaycan ekonomisi kısaca özetlenirse, ülkede sosyal ve siyasi sorunların krize dönüşmesi, savaşın olması, serbest piyasa ekonomisine geçitte ciddi yolsuzlukların yaşandığı bir dönem olmuştur (Aras ve Süleymanov, 2010, s. 13).

1995 yılında hukuki yapıda reformlar yapılmış, en örneği Anayasanın kabul edilmesi olmuştur. Bundan başka, gerekli hukuki alt yapının oluşturulması amacıyla önemli kanunlar yürürlüğe konulmuştur (İsmayılov, 2007, s. 110).

1994 yılında ateşkes anlaşması ve yurtiçinde sağlanan istikrar ile birlikte ülkede sert ekonomik önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu süreçte, IMF ile yapılan işbirliği sonrası, IMF programlarının uygulanmaya başlanmıştır. Sıkı para politikası uygulanması sonucu kısa sürede ekonomide genel denge sağlanması sonrası, enflasyon kontrol altına alınmış ve GSMH'nin düşüşünün önlenmiştir. Sonuç olarak, 1996 yılından Azerbaycan ekonomisinde gerileme süreci yavaşlamaya başlamıştır (Aras, 2003, s. 17). Bu dönemde petrol gelirlerinin artmasıyla, petrol fiyatlarındaki yaşanan ani değişim devlet bütçesini olumsuz yönde etkileyeceğinden, IMF, ülkenin petrol gelirlerinin bir yere toplanması ve bu kaynaktan aktarılmasını sağlayan Petrol Fonu'nun kurulmasını desteklemiştir. 1999 yılında Azerbaycan Petrol Fonu kurulmuştur (www.oilfund.az-11.03.2017)

Büyüme süreci olarak adlandırılan, bu dönemde ülke ekonomisi büyüyen bir ekonomi durumuna gelmiştir. Önceki süreçlerde başlatılan makroekonomik reformlar devam etmiştir. Ülke ekonomisine doğrudan yabancı sermayeyle birlikte yerli sermaye de katkı sağlamıştır. 2001-2005 arası dönemde tek rakamlı enflasyon oranının gerçekleşmesi, ilk yıllardaki hiperenflasyon ve 1998-1999 yıllarının deflasyon durumuyla karşılaştırıldığında, makroekonomik istikrarın sağlandığı söylenilebilir (İsmayılov, 2007, s. 111).

2006 yılında BTC petrol hattının faaliyete geçmesiyle, ülkede petrolün üretimi artmıştır. Petrol gelirlerinin artmasıyla kamu harcama politikasının zayıflamasını beraberinde getirmiştir (Soyak ve Nesirova, 2002, s. 9).

1999 yılında Petrol Fonu'nun kurulmasından sonra ülkenin petrolden elde ettiği gelirler bu kurumda toplanmaya başlamıştır. Bütçe gelirlerinin büyük bir kısmının bu fondan finanse edilmektedir. Petrol sektörü ülke ekonomisinin en önemli sektörü haline gelmesi ve ülke ekonomisinin büyük bir yüzdesi bu sektörün kapsamı alanında olması, ekonomiyi petrol sektöre bağlı duruma getirmiştir. Petrol sektörünün diğer ülke ekonomisi için önemli sektörlere öncülük etmemesi sonucu olarak, Azerbaycan ekonomisi dengesiz büyüyen bir ekonomi haline gelmiştir. Ülke ekonomisinin bir sektöre bağlı kalması, iktisat literatüründe Hollanda Hastalığı olarak bilinmektedir. Ülkeye yabancı döviz akışı, para biriminin aşırı değerlendirilmesine, ithal mallarının fiyatlarının düşmesine ve ihracat mallarının pahalılaşmasına neden olmaktadır. Hollanda Hastalığı ile beraber makroekonomik dengelerin bozulmasına yönelik üç kanal çalışmaktadır: Birincisi oil - boom sonrası yerel paraya olan talep artmakta ve Merkez Bankası fiyat istikrarı adına yerel paranın yabancı para birimlerine karşı değerlendirilmesine göz ardı etmektedir. İkinci kanal, petrol gelirlerine yönelik belirsizlikler, ödemeler dengesinin sürdürülebilir olmasını riske atmakta ve dış borçlanmanın artmasına neden olmaktadır.

Üçüncü olarak, gelirlerdeki beklemeyen artışlar, hükümet harcamaları üzerine ratchet etkisi yaratmaktadır ve ülkenin mali politikasının istikrarını olumsuz etkilemektedir (Soyak ve Nesirova, 2002, s. 8). Tablo 1’de 1995-2016 yılları bazı temel makroekonomik rakamlar verilmiştir.

Tablo 1 Azerbaycan’ın 1995-2016 Yılları Arası Temel Makroekonomik Göstergeleri

YIL	GSYİH (mln manat)	Bütçe açığı (mln manat)	İthal (mln \$)	İhraç (mln \$)
1995	2133,8	-111,5	667,7	637,2
1996	2732,6	-79,3	960,6	631,3
1997	3158,3	-75,7	794,4	781,3
1998	3440,6	-123,2	1 076,5	606,1
1999	3775,1	-91,9	1 035,9	929,2
2000	4718,1	-49,4	1 172,1	1 745,2
2001	5315,6	-22,7	1 431,1	2 314,2
2002	6062,5	-21,6	1 665,5	2 167,4
2003	7146,5	-13,6	2 626,2	2 590,4
2004	8530,2	7,4	3 515,9	3 615,5
2005	12522,5	-85,47	4 211,2	4 347,2
2006	18746,2	78,65	5 266,7	6 372,2
2007	28360,5	-79,59	5 713,5	6 058,2
2008	40137,2	-11,56	7 170,0	47 756,0
2009	35601,5	-177,92	6 123,1	14 701,4
2010	42465	-362,9	6 600,6	26 560,1
2011	52082	303,2	9 756,0	34 405,7
2012	54743,7	-135	9 652,9	34 160,6
2013	58182,0	352,8	10 712,50	23 975,42
2014	59014,1	-308,4	9 187,70	21 828,61
2015	54380,0	-286,5	9 216,68	12 729,14
2016	59987,7	-244,5	8 532,45	9 143,28

Kaynak: www.azstat.org (Erişim tarihi:10.03.2017)

Konuyla ilgili literatüre bakıldığı zaman, Taşkın (2011), Türkiye’de faaliyet gösteren tüm ticari bankalarının 1995-2009 yılları arasında performansını etkileyen faktörleri üzerinde çalışma yapmıştır. Sonuca göre, makroekonomik değişkenlerden üretim endeksi bankaların aktif karlılığını etkilediği saptanmış, krizin faiz marjlarını ve aktif karlılığını olumsuz etkilediği görülmüştür. Faiz oranındaki değişim, enflasyon ya da GSYİH’daki değişimin banka performansına anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Qinhua ve Meiling, 1998-2012 yılları arası 10 Çin Bankası üzerinde makroekonomik faktörlerin bankaların karlılığına etkisini araştırmıştır. Sonuç olarak, makroekonomik faktörlerin ticari bankaların karlılığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Ekonomik büyüme, enflasyon, faiz oranları ve para arzı artışı banka karlılığı ile pozitif korelasyon gösterirken, hisse senedi toplam piyasa değeri banka kârı ile negatif bir korelasyona sahiptir. Bu seçilen makroekonomik değişkenler arasında para arzının büyümesinin etkisi en belirgindir.

Gökalp (2014), mevduat ve yatırım bankalarının kriz öncesi ve kriz sonrası dönemlere ayırarak karlılıklarının karşılaştırmalı analizini yapmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, finansal krizin bankaların karlılığına olumsuz bir etkisi vardır. Analiz sonuçlarına göre, katılım bankaları krizden daha fazla etkilenmiştir. Kriz öncesi dönemde ticari bankaların daha yüksek öz sermaye/aktif oranına ve likidite oranına ve daha düşük toplam kredi/aktif toplamı oranına sahip olduğu görülmüştür.

Albulescu (2015), bankaların karlılığının farklı belirleyicileri araştırmıştır. Çalışmada, Orta ve Güney Amerika ülkelerindeki altı bankanın karlılığının iç belirleyicilerine ve sabit bir veri etkisi ile rasgele etki modeli karşılaştırarak bir panel veri analizi yapılmıştır. Sonuca göre, bankanın aktif yapısının, likidite ve faiz marjlarının bankaların karlılığını olumlu etkilediğini, bunun yanı sıra uygunsuz kredilerin ve faiz dışı giderin olumsuz bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bankalar karlılıklarını artırmak için verdikleri kredilerin kalitesine dikkat etmelidir. Buna ek olarak, artan kapitalizasyon ve likidite, karlılık üzerinde etkili bir etkiye sahip olsa bile, olumlu bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Görünüşe göre, iyi kapitalize edilmiş bir bankacılık sektörü de karlı bir bankacılık sektörüdür.

Kiganda (2014), 2008-2012 yılları arası Kenya'da faaliyet gösteren bankaların karlılığına, makroekonomik göstergelerin etkisini ölçmeye çalışmıştır. Sonuca göre, ekonomik büyüme, enflasyon ve faiz oranlarının bankaların karlılığına etkisi sınırlıdır.

Michael ve Osamwonyi (2014), makroekonomik faktörlerin 1990-2013 yılları arası Nigerya bankalarının karlılığı üzerinde etkilerini araştırmıştır. Sonuç olarak, enflasyon dışında diğer tüm değişkenler anlamlıdır. Çalışma sonuçlarına göre, bankalar, kredi faizlerini azaltmalı ve mevduat maliyetlerini azaltmalı ve mevduat çeşitlendirmesi yapmalıdır.

Reis, Kılıç ve Buğan'ın ortak yaptığı çalışmada, Türk Bankacılık Sistemi içerisinde 2009-2013 yılları arasında faaliyet gösteren 14 adet mevduat bankasının net faiz marjını ve aktif karlılığını etkileyen değişkenleri analiz etmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, aktif karlılığını negatif etkileyen faktörler kaldıraç oranı ve kredi/mevduat oranıdır. Aktif karlılığı pozitif etkileyen değişken ise piyasa kapitalizasyonudur. Kaldıraç oranı, kredi/mevduat oranı, piyasa kapitalizasyonu ve gayrisafi yurtiçi hasıla net faiz marjını negatif etkilemiştir.

Güneş (2015), yaptığı çalışmada, Türk bankacılık sektörünün 2002 – 2012 dönemi aktif ve öz kaynak karlılığını regresyon analizini yapmıştır. Aktif karlılığı (ROA) ile büyüklük, sermaye ve enflasyon değişkenleri pozitif ve istatistiki olarak anlamlı, takipteki krediler değişkeni ile ise negatif ve anlamlı ilişki olduğunu saptanmıştır. Sermaye ve enflasyon değişkenlerinin öz kaynak karlılığı (ROE) aktif karlılığı ile pozitif ve istatistiki olarak anlamlı ilişki içinde olduğunu göstermiştir.

2. 2008 FINANSAL KRİZİNDE AZERBAIJAN BANKACILIK SEKTÖRÜ

ABD'de 2007 yılında başlayan kriz, subprime mortgage piyasasında başladı. Bu kriz Kuzey Amerika, Avrupa, Avustralya ve Asya'daki yatırımcıları etkiledi. Menkul kıymetlerdeki kayıpların ABD'de ipotek kredilerine ve dolaylı olarak diğer kredi piyasalarını etkilemiştir. Ekonominin kayıpları bir trilyon ABD doları bulabilir. Finansal piyasalar durgunluğa geçti, hedge fonları itfa uygulamalarını durdurdu veya başarısız oldu, CDO'lar temerrüde düştü ve özel yatırım araçları tasfiye edildi. Bankalar 2007 yılının başından ve aracı kurumlarda Haziran 2008'den bu yana 300 milyar doları aşan kayıplarla likidite sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Kredi sorunları Almanya'daki bazı bankaların başarısızlığa uğramasına veya devrini zorlamasına neden olmuştur. İngiltere'nin ilk 140 yıllık bankası, Northern Rock sorunlu mortgage kredisi nedeniyle kamulaştırılmıştır. ABD Hazine ve Federal Rezerv, 17 Mart 2008'de ABD'nin beşinci büyük Wall Street yatırım bankası olan Bear Stearns'in JP Morgan Chase tarafından kurtarılmasına aracılık etmiştir. Bankalar, gelecekte borçlarının geri dönmemesi ile ilgili endişe duyuyorlardı. Bankalar bankalararası kredi piyasalarında birbirlerine kredi vermek konusunda ihtiyatlı davrandılar ve dolayısıyla birbirlerine daha yüksek faiz oranlarıyla kredi verdiler. Krizin banka sermayesi üzerindeki önemli olumsuz etkisi bulunmaktadır. Örneğin, ABD bankaları 2008 yılında temettülerini kesmek ve küresel yatırımcıları tarafından 230 milyar dolardan fazla sermaye katkısı yapmak zorunda kalmışlardır. Kredi krizi, bazı finansal kuruluşlar için risk priminin geçen yazdan bu yana sekiz kat artmasına neden oldu. Bankalar, düzenleyici sermaye oranlarını korumak için kredileri keserek, şirketlere ve tüketicilere verilen kredilerin azalmasına neden olmuşlardı, bu ekonomi üzerinde büyük tehlike oluşturmuştur. Fed, finans kurumları için finansmanı aşamalı olarak zorlaştıracak hazır likidite kaynakları önermekte ve ipotek borcu nakdi krediler için teminat olarak almıştır (Crouhy, Jarrow ve Turnbull, 2008, s. 3).

2008 sonbaharındaki bankacılık sektöründe yaşanan panik sonrası, ekonomiler ciddi bir resesyon yaşadı. Bu panik finansal kuruluşların ödeme gücü ve likiditesi ile ilgili sorunları artırdı. Lehman Brothers ve Washington Mutual'ın iflasından sonra bir bankacılık krizi haline geldi ve Fannie Mae, Freddie Mac ve AIG'nin kamulaştırılmasında kapsadı. Kriz, finans sektörünün likidite ve ödeme gücünü artırmak için hükümet düzenlemelerinden sonra geriledi. Ancak varlıklar ve emtia fiyatlarında ciddi düşüşler yaşandı, kurumsal ve banka borçlanma maliyetleri önemli ölçüde arttı ve finansal piyasa oynaklığı yükseldi (Ivashina ve Scharfstein, 2009, s. 1).

2008 ABD'de ortaya çıkan krizin başlıca nedeni mortgage kredilerinin yapısının bozulması, faiz yapısının uyumsuzlaşması, konut fiyatlarındaki balonların yaranması, menkul kıymetlerin finansmanında yaşanan sıkışıklık, kredi türev piyasalarının büyümesi ve kredi derecelendirme sürecindeki sorunlar yer almaktadır. 2008 krizi başlangıcında bir mortgage krizi olarak ortaya çıkmış ama, takip eden süreçte likidite krizine dönüşmüştür. Faizlerin düşük olduğu dönemde, kişilerin kredi geçişlerine bakılmadan verilen mortgage kredilerinde, faizlerin yükselmesiyle beraber temerrütler

ve icralar artmaya başlamıştır. Bundan sonra, karmaşık türev ürünler vasıtasıyla finansal sisteme yayılmış ve dalgalanmaya neden olmuştur. Finansal piyasalardaki yüksek dalgalanmanın olduğu dönemde, ABD'nin tutumu tüm dünya piyasalarını olumsuz yönde etkilenmiştir (Kuzu, 2012, s. 68).

Krizde bazı finansal kuruluşların likidite yapısının bozulması ve ödeme gücüne düşmesi nedeniyle kurtarılmıştır. Tablo 2'de çeşitli ülkelerde gerçekleşen finans kuruluşlarının iflasları verilmiştir.

Tablo 2. Çeşitli Ülkelerde Bazı Finans Kuruluşlarının İflasları

7 Şubat	İngiltere Northern Rock ulusallaştırıldı.	88 milyar sterlin
14 Mart	ABD Bear Stearns FED sübvansiyonundan sonra ticari bir banka tarafından alındı. 29 milyar dolar	29 milyar dolar
7 Eylül	ABD Freddie Mac ve Fannie Mae ulusallaştırıldı. 200 milyar dolar	200 milyar dolar
15 Eylül	ABD Lehman Brothers iflas etmiştir.	
17 Eylül	ABD AIG ulusallaştırıldı. 87 milyar dolar	87 milyar dolar
18 Eylül	İngiltere Lloyd TSB HBOS'u satın aldı. 12 milyar pound	12 milyar pound
29 Eylül	Benelux Fortis kurtarıldı. 16 milyar dolar	16 milyar dolar
29 Eylül	ABD Citibank Washoiva'ı aldı. 12 milyar dolar	12 milyar dolar
29 Eylül	Almanya Hypo Gayrimenkul kurtarıldı. 71 milyar dolar	71 milyar dolar
29 Eylül	İzlanda Glitnir kurtarıldı. 850 milyon dolar	850 milyon dolar
29 Eylül	İngiltere Bradford&Bingley kurtarıldı. 32,5 milyar dolar	32,5 milyar dolar
30 Eylül	Belçika Dexia kurtarıldı. 9,2 milyar dolar	9,2 milyar dolar
30 Eylül	İrlanda İrlanda bankaları kurtarıldı. 572 milyar dolar	572 milyar dolar
7 Ekim	İzlanda Lansbanki ulusallaştırıldı.	
9 Ekim	İzlanda Kaupthing ulusallaştırıldı 864 milyon dolar	864 milyon dolar
12 Ekim	İngiltere HBOS, Royal Bank of Scotland, Llyods TSB ve Barclays kurtarıldı. 60,5 milyar dolar	60,5 milyar dolar
16 Ekim	İsviçre UBS kurtarıldı. 59,2 milyar dolar	59,2 milyar dolar
19 Ekim	Hollanda ING sermaye yardımı aldı. 10 milyar euro	10 milyar euro
20 Ekim	Fransa Fransa hükümeti 6 büyük bankaya kredi açmıştır. 10,5 milyar euro	10,5 milyar euro
27 Ekim	Belçika KGB 3,5 milyar euro	3,5 milyar euro
4 Kasım	Avusturya Kommunalkredit ulusallaştırılmıştır. Constantine Privatbank ulusallaştırıldı ve 5 Avusturya bankasına 1 euro karşılığı satıldı.	
11 Kasım	Kazakistan Hükümet 4 büyük bankaya sermaye enjekte etmiştir. 3,7 milyar dolar	3,7 milyar dolar
24 Kasım	ABD Citigroup sermaye desteği almıştır. 40 milyar dolar	40 milyar dolar
22 Aralık	İrlanda Anglo Irish Bankası ulusallaştırılmıştır. 3 büyük bankasına fon aktarılmıştır. 7,68 milyar dolar	7,68 milyar dolar

Kaynak: Pelin Ataman Erdönmez, Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi, Bankacılar Dergisi, Sayı 68, 2009, s 87.

2008 yılının Ekim ayında FED ve diğer merkez bankaları piyasalara 2,5 trilyon dolar tutarında likidite aktarmışlardı. Bankacılık sektöründe yaşanan olumsuz gelişmeler sonrası, finansal sistemde birleşme ve satın almalara yol açmıştır. Bu kriz, ABD'de yatırım bankacılığı modelinin de sonunu getirmiştir. Ekim 2008'den sonra Avrupa bankacılık sistemi krizden etkilenmeye başlamıştır. Bu süreçte, bazı uluslararası Avrupa bankalarının hükümetler tarafından kurtarılması gerçekleştirilmiştir. Bu süreç kapsamında İngiltere'de Northern Rock'ın kamusallaştırılması başlamıştır. Küresel para piyasalarında başlayan bu kriz hızlı bir şekilde yayılarak ABD ve Avrupa'da kredi daralmasına neden olmuştur. Eylül'ün ikinci haftasında ABD ve dünyada birçok finansal merkezde tahvil ve kredi piyasaları çökmüş, ticari tahvil fonlaması daralmış, hisse senedi fiyatları ciddi şekilde düşmüştür. Ekonomideki belirsizlikler ödemelerin gücünü artırmıştır. İpoteğe dayalı menkul kıymetlere yatırım yapan büyük bankalar ve finansal kurumlar 453 milyar dolar civarında zarar açıklamışlardır. Merkez bankaları likidite ve ödeme gücüne çeken finansal kurumların sorunlarına çözüm bulmak için olağanüstü likidite pompalamışlar, faiz oranlarında indirime gitmişler, hükümetler ise birçok önlem paketi açıklamışlardır. Bu önlemlerle finansal piyasalarda ekonomik büyümeyi sağlamak ve güveni tekrar tesis etmek amaçlanmıştır. Ekim 2008 itibarıyla Amerikan finansal kurumlarının uğradığı zarar

8 trilyon dolardır. Hisse senedi piyasası ve konut değerlerindeki düşüşler ekonomik büyümenin temel unsurlarından birisi olan tüketici harcamalarının da azalmasına yol açmıştır. Ağustos 2008 itibariyle tüm dünyada finansal şirketler yüksek riskli ipotek kredileri için 501 milyar dolar zarar yazmışlardır. IMF'in tahminlerine göre küresel piyasalarda finansal kurumların zararları Kasım 2008 itibariyle 1,5 trilyon dolara ulaşmıştır. Bu zararlar bankacılık sisteminin sermayesinin büyük bir kısmının erimesine ve kredi akımlarının kesilmesine yol açmıştır. Finansal piyasalarda meydana gelen zararların önemli bir kısmı ipoteye dayalı menkul kıymetlerden meydana gelmiştir. Son yıllarda bankalar bilançolarında taşıdıkları kredi riskini menkul kıymetleştirme yoluyla sermaye piyasalarına aktararak dağıtmışlardır. Ancak, riskin başka yatırımcılara aktarılabilirdiği bu yapıda, bankaların ve diğer finansal kuruluşların kredi politikaları daha esnek olabilmekte ve bir bütün olarak finansal sistem üzerindeki riski artırmaktadır. Bu durum, kredi kalitesinin bozulması sonucu geri ödemelerin kesilmesi ile oluşan batık krediler dolayısıyla bilançolardan varlıkların silinmesine neden olmaktadır. Küresel ekonomik krizi atlattık için dünyada finans ve reel sektör için toplam 6 trilyon doları aşkın kurtarma paketleri hazırlandı (Süreyya ve Murat, 2011, s. 89-93).

Küresel krizi hafifletmek için ülkelerin yaptığı kurtarma paketleri ile bilgi Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Kurtarma Paketlerinin Maliyeti

	Sermaye Enjeksiyonu	Garantiler	Toplam Önlem Paketi Tutarı	GSYİH'in Yüzdesi
ABD	250 milyar dolar		700 milyar dolar+787 milyar dolar	10,1
Almanya	70 milyar euro	412 milyar euro	492 milyar euro	19,8
Fransa	40 milyar euro	320 milyar euro	360 milyar euro	19
İtalya			40 milyar euro	2,6
İngiltere	50 milyar euro	250 bin sterlin	400 milyar sterlin	28,6
Avusturya	15 milyar euro	85 milyar euro	100 milyar euro+26 milyar dolar	36,9
Danimarka			35 milyar danimarka kronu+18 milyar dolar	2,1
Yunanistan		15 milyar euro	28 milyar euro	11,2
İrlanda		450 milyar euro	450 milyar euro	235,7
Macaristan	3 milyar dolar		3 milyar dolar	2,2
Kore		100 milyar euro	100 milyar euro	10,3
Hollanda		200 milyar euro	200 milyar euro	26,5
Portekiz		20 milyar euro	20 milyar euro	6,1
İsveç	200 milyar dolar+6 milyar dolar	200 milyar dolar	206 milyar dolar	50,5
İspanya	30 milyar euro + 50 milyar euro	100 milyar euro	150 milyar euro	14,3
Japonya			632 milyar dolar	14,1
Norveç			57,4 milyar dolar	23,2
Brezilya			13 milyar dolar	1
Rusya		50 milyar dolar	86 milyar dolar	6,6
Çin			586 milyar dolar	18,2
Arjantin			3,7 milyar dolar	1,4

Kaynak: Pelin Ataman Erdönmez, Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi, Bankacılar Dergisi, Sayı 68, 2009, s 90.

2.1. Azerbaycan Bankacılık Sektörü

2008 Finansal krizinin etkileri ve yol açtığı zararlar Azerbaycan ekonomisinin kalkınmasında büyük engel olmuştur. GSYİH'da ilk kez, %11,5 düzeyinde gerileme olmuştur. Azerbaycan Merkez Bankası krizi etkisini azaltmak için bazı önlemler almıştır. 2009 yılında Azerbaycan Merkez Bankası faiz oranlarını 200 baz puan, %10'dan %8 düzeyine indirdi. Bu dönemde Azerbaycan Merkez Bankası rezervleri 5.4 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Petrolde oluşan fiyat düşüşlerine göre merkez bankası döviz kuru sabit olarak tutması için 166 milyon dolar para harcamıştır. Merkez Bankası

bankalara yardım etmek amacıyla 82 milyon dolar yardım paketi uygulamıştır (<http://www.eurasianet.org> 16.03.2017).

Azerbaycan Merkez Bankası bankaların sermayelerini arttırılması yönünde karar almıştır. Azerbaycan Bankalarının sermayelerini arttırmak için daha modern finansman yöntemlerinden olan IPO (Innal Public Offering) sistemini kullanılması önerilmiştir ve bunun için bazı hususların gerçekleştirilmesi gerekmiştir. Günümüzde bankalar bu yöntemi etkin bir şekilde kullanmaktadırlar (Mamedov ve Yeman, 2010, s. 67).

Azerbaycan dünya finansal sistemine çok bağımlı olmaması ve dünya finansal piyasalarına yeterince entegre olmaması, menkul kıymetler piyasasının gelişmemesi krizin daha az etki etmesinin nedenlerindedir. Azerbaycan'ın bankaları, yabancı finansal piyasalardan toplam 2,5 milyar dolarlık kredi almıştır. Bu tüm bankacılık yükümlülüklerinin % 25'ine karşılık gelmektedir. 2008 yılında Azerbaycan'ın bankaları dış borçların bir kısmını, 1 milyar Dolar ve 2009'da 1,5 milyar dolar ödemiştir. Özel sektördeki hizmetlerin ana müşterisi olarak devletin rolünü artmış, iç yatırımlar yabancı yatırımlardan daha fazla gerçekleştirilmiştir. 2003 ve 2008 yılları arasında Azerbaycan ekonomisine yapılan yatırım hacmi 38 milyar manat'a (44.5 milyar dolar) ulaşmıştır. Bu ülkelerin yurtiçi yatırımları 16 milyar manat yani 42'si, yabancı yatırımlar ise 22 milyar manat (25,8 milyar dolar) veya % 58 oranında gerçekleşmiştir. 2008 yılında, temel sermayeye yapılan yatırımlar 9,073,6 milyon manat'a (10,628 milyon dolar), devlet yatırımları ise 4,2 milyar manat'a (4,9 milyar dolar) veya % 46,3'e ulaşmıştır. Bu yatırımlar, Azerbaycan ekonomisinde kriz riskini önemli ölçüde azaltmıştır. Azerbaycan Merkez Bankası'nın petrol gelirlerinden ve stratejik rezervlerinden 18 milyar dolarlık güvenilir bir fon yarattı. Bununla birlikte, dünya finansal krizinin hemen öncesinde Azerbaycan, Hazar'ın Azerbaycan bölgesinde Azeri- Çıraq- Güneşli petrol sahası blokunun geliştirilmesi projesi kapsamında yüksek gelir elde etmeye başlamıştır. 2007 yılında Azerbaycan'ın petrol geliri dağılımındaki payı% 25 iken krizin başında% 80'e ulaştı. Bu, SOFAR'ın gelirini ve sonuç olarak ülkenin stratejik döviz rezervlerini arttırmaya yardımcı oldu. Bu da Azerbaycan'ın bütçesini ve döviz istikrarını önümüzdeki yıllar için yeterli hale getiriyor. Azerbaycan'ın dış ve iç borçları, GSYİH'nın % 10'undan daha düşüktür. Azerbaycan'da stratejik döviz rezervleri dış borçlarının iki katına çıkmıştır. Dünya finansal krizinin Azerbaycan'ın bankacılık sektörü üzerinde önemli bir etkisi olmadı. 2008 yılında Azerbaycan'ın bankaları ekonomiye verdikleri kredileri % 53,5, kişisel mevduatlarını ise % 29,6 oranında artırdı. Azerbaycan bankaları önemsiz miktarda dış borç kullansa da, serbest kaynak yetersizliği, birçok bankayı belirli bir süre ekonomiye borç vermeyi kısmen zorlamıştır. Dünya piyasalarındaki likidite krizi, tüketici kredileri ve bankalar için yeni kredi hatları açılmasıyla sınırlandırılması Azerbaycan'ın bankacılık sektörünü de etkilemiştir. (Masimli, 2009, s. 76).

2008 Küresel finansal krize karşı birtakım önlemler alınmıştır. Alınmış önlemler dengeli devlet bütçesi, düşük iç ve dış borç gibi sıralanabilir. Bu önlemler rezervlerin artmasına katkıda bulunmuştur. Azerbaycan Merkez Bankası 2008 yılının Ekim ayında dolaylı ve doğrudan parasal araçlarla ekonomiye 1,8 milyar Manat likidite sağlamıştır. 2009 yılı sonunda ekonomiye likit sağlamak amacıyla 2 milyar dolar piyasaya aktarılmıştır. Merkez Bankası 730 milyon dolar iskonto penceresinin aktivizasyonuna, başta Devlet Petrol Şirketi olmakla diğer ekonomide önemli rol oynayan işletmelerin likidite ihtiyacının karşılanmasına yönelmiştir. 2008-2009 yılında faiz oranı kademli olarak % 15'den %2'ye düşürülmüş, faiz koridorunun üst sınırı %7, alt sınırı ise %1 olmuştur Ulusal ve yabancı döviz borçlarına göre zorunlu ihtiyat normları kademli olarak, %12'den %0.5'e düşürülmüştür. Böylece, bankacılık sektörüne toplam, 591 milyon manat ek likidite sağlanmıştır (Mamedov ve Zeynalov, 2011, s. 192-197).

Küresel finansal kriz Azerbaycan'ı n daha az etkilemiştir. Bunun iki büyük ekonomik nedeni vardır. Birincisi, Azerbaycan finans sektörü daha az gelişmiştir. Dolayısıyla, küresel finans piyasalarına yeterince entegre olmamış ve krizin yerel bankacılık sektörü üzerinde sınırlı bir etkisi olmuştur. İkincisi, Azerbaycan'ın ekonomisinde petrol ve gaz endüstrileri öncüdür. Diğer faktörlerin yanı sıra enerji ihracatı, cari işlemler dengesinin sürekli pozitif olmasına ve sabit para akışının istikrarlı bir şekilde gerçekleşmesine neden olmaktadır. 2008'in üçüncü çeyreğinde, Azerbaycan bankalarının likidite ve fonlama koşulları sıkılaştırıldığında Merkez Bankası devreye girmiştir. Merkez Bankası'na göre, 500 milyon Manat'tan daha fazla düzenleme tedbiri sağladı. Bu tedbirler şunları içermektedir: Ekim 2008'de dış borçlanma yükümlülüğünün yüzde 5 zorunlu olarak kaldırılmasıyla, 100 milyon AZN likidite sağlanmış; Pay sahipleri karı bankaların öz kaynaklarına yeniden yatırdıkları sürece gelir

vergisinden üç yıllık vergi muafiyeti tanınmıştır. Ticari bankalar için Merkez Bankası acil durumda likidite desteği vermeye başlamıştır. Kasım 2008'de Merkez Bankası, daha sonra varlık bakımından ülkenin aktif yapısına göre en büyük bankası olan Unibank'a 50 milyon Manat kısa vadeli finansman sağlamıştır (Hübner ve Jainzik, 2009, s. 1-4).

Tablo 4. Azerbaycan'nın Makroekonomik Göstergeleri 2008-2016

Yıl	TÜFE (%)	Para Arzı (M3) (Mln Manat)	Brent Petrol Fiyatı (Ortalama \$)	Dolar/AZN	Euro/AZN
2008	20,80%	8 494,50	97,66	0,8216	1,21
2009	1,50%	8 469,40	61,86	0,8038	1,1204
2010	5,70%	10 527,60	79,63	0,8026	1,0657
2011	7,90%	13 903,50	110,95	0,7897	1,0995
2012	1,10%	16 775,50	111,96	0,7856	1,0102
2013	2,40%	19 289,40	108,85	0,7844	1,0741
2014	1,40%	21 566,40	98,94	0,7844	1,043
2015	4,00%	21 286,90	52,40	1,0261	1,1381
2016	12,40%	20 889,60	44,05	1,5959	1,7659

Kaynak: Azerbaycan Merkez Bankası İstatistik Bülteni 2016; Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu; U.S. Energy Information Agency

21 Şubat 2015 tarihine kadar Azerbaycan Merkez Bankası manatı önceden belirlenmiş kurla tutmuştur. 21 Şubat 2015 tarihinde Merkez Bankası, Azerbaycan para birimi olan Manatı devalüe etti ve 1 Dolar 1,05 Manat düzeyinde gerçekleşti. Böylece, Azerbaycan Manatı %34'lük değer kaybına uğradı (www.cbar.az 20.03.2017) . Merkez Bankası para birimini bu kurda tutmaya çalışmış ve piyasaya müdahale etmiştir. Sabit kur sistemi Merkez Bankasının piyasaya müdahalesiyle sürdürülmüştür. 21 Aralık Merkez Bankası sabit kur sisteminden vazgeçtiğini ve dalgalı kur sistemine geçtiğini açıklamıştır. Böylece, 21 Aralık 2015 tarihinde 1 Dolar 1,55 Manata eşit olmuştur. 21 Aralık'ta Manat %55 değer kaybına uğradı (www.cbar.az 20.03.2017). Aşağıdaki verilmiş Tablo 5'de Azerbaycan Bankacılık sektörü 2008-2016 yılı temel göstergeleri verilmiştir.

Tablo 5. Azerbaycan Bankacılık Sektörü Göstergeleri 2008-2016

YIL	Toplam Aktifler	Sermaye	Net Faiz Gelir/Zararı	Net Kar/zarar
2008	10 273,46	1 704,70	532,74	184,68
2009	11 665,20	2 005,00	568,88	252,98
2010	13 290,80	2 169,10	503,69	120,27
2011	14 259,18	2 427,50	513,42	-158,99
2012	17 643,45	2 555,30	596,87	130,10
2013	20 385,10	3 388,60	829,22	267,57
2014	25 182,50	4 160,10	1 269,29	370,54
2015	34 906,00	3 654,00	1 426,00	-345,00
2016	31 439,50	1 908,80	914,30	-1 667,60

Kaynak: Azerbaycan Merkez Bankası İstatistik Bülteni (2008-2016)

Ele alınan yıllar içerisinde 2008 krizinin etkisi 2011 yılında olduğu görülmektedir. Bu dönem Azerbaycan ekonomisi gelişme aşamasında olmasına rağmen, bankacılık sektörü zarar etmiştir. Artan petrol fiyatları fonunda, gelişen ekonomi bankacılık sektörünün karını arttırmış ve 2014 yılında 370.54 mln manat tutarında en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Petrol fiyatlarındaki düşüş, devalüasyon sonrası bankacılık sektörü zarar etmeye başlamıştır, 2015 yılında zararı ele alınan yıllar içinde en fazla gerçekleştirense, 2016 yılında 11 bankanın kapanmasıyla birlikte tarihi rekor zarara ulaşmıştır Bankacılık sektörünün zararı, 1.6 milyar manattan fazla olmuştur.

2016 yılında Bankacılık sektörü için önemli sayılabilecek bir yıl oldu. 2016 yılında gerçekleşen olaylarının kısa özeti aşağıdaki gibidir.

1 Ocak - Azerbaycan Uluslararası Bankası (ABB) 5,6 milyar Manat tutarında sorunlu kredileri "Aqrarkredit" QSC banka olmayan kredi kurumuna devredildi. "Azerbaycan Uluslararası Bankası'nın sağlama süreci kapsamında yapılmıştır. ABB kamu sermayeli banka olmakla birlikte, sektörün en büyük bankasıdır ve yüksek oranda pazar payına sahiptir.

6 Ocak - Döviz değişim noktaları kapatılmıştır. Azerbaycan Merkez Bankası (AMB) tarafından bankalardan ötesinde faaliyet gösteren döviz değişim noktaları kapatılmıştır. Döviz alım satımı limit dahilinde hayata geçirilmektedir.

6 Ocak - Bankaların rezerv ayırmalarının oranlarını azaltıldı. Merkez Bankası tarafından bankaların yetersiz varlıklar ile ilgili yedek derecesi % 30'dan % 25'e, tehlikeli varlıkların ise % 60'dan % 50'ye indirildi.

8 Ocak - Döviz alım satımı %4 'lük limit uygulandı. Böylece, nakit ve gayri nakit takas işlemleri sırasında, dövizin kur sınırlarını o gün için Merkez Bankasının resmi kurundan +/- % 4 tutarında farkla tespit edilmiştir.

18 Ocak - "Bank of Azerbaijan" A.Ş'nin lisansı iptal edildi.

19 Ocak - Sigortalanan mevduatlarda miktar limiti iptal edildi. Mevduat Sığortalaması Fonu (ADİF) tarafından mevduatlar için belirlenen yıllık faiz oranı kapsamında bulunan tüm sigortalanan mevduat miktarına bakılmaksızın 3 (üç) yıl süreyle tam sigortalandı. Üye bankaların ADİF'e ödediği ek haklar % 0,2'den % 0,1%'e indirildi.

25 Ocak - "Gəncəbank" A.Ş'nin lisansı iptal edildi.

26 Ocak - "United Credit Bank" A.Ş'nin lisansı iptal edildi.

27 Ocak - "Kafkas Kalkınma Bankası" A.Ş ve "Atrabank" A.Ş'nin lisansları iptal edildi.

1 Şubat - "Texnikabank" A.Ş'nin lisansı iptal edildi.

1 Şubat - Mevduatlar 3 yıllık vergiden muaf edildi. 3 (üç) yıl içinde yerel banka ve yabancı bankanın Azerbaycan Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren yan kuruluşları tarafından gerçek kişilerin mevduatları için ödenen yıllık faiz gelirleri, menkul kıymetler için ödenen temettü, iskonto (tahvil nominalında düşük yerleştirilmesi sonucu oluşan fark) ve faiz gelirleri vergiden muaf tutulması kararı alındı.

3 Şubat - Finansal Piyasaların Kontrol Odası (MBNP) kurulmasına karar verilir.

9 Mart - "Bankalar Hakkında" ve "Merkez Bankası Hakkında" yasa değişiklik yapılması ile Merkez Bankası yetkilerinin bir bölümü Finansal Piyasaların Kontrol Odası 'na (MBNP) geçti.

16 Mart - Zorunlu karşılıklar oranı değiştirildi. Zorunlu kaynakların normu yerel para, ayrıca kıymetli madenler dahil edilmiş mevduat için % 0,5, yabancı para dahil edilmiş mevduat 1%, non-yerleşik finans dışı sektör karşısında yükümlülükler ve uluslararası finans kurumları ile hesaplaşmalar üzere % 0 derecesinde belirlendi.

31 Mart - Finansal Piyasaların Kontrol Odası (MBNP) fiili olarak faaliyete başladı.

4 Nisan - Tüketici kredilerinin yabancı para biriminde verilmesi yasaklandı.

3 Mayıs - "Bank Standard" A.Ş'ye kayyum atandı.

4 Mayıs - İpotek kredilerinin yabancı para biriminden verilmesi kısıtlandı.

13 Haziran - AMB ilk kez depozito müzayedesini geçirdi.

4 Temmuz - Bank Standard "A.Ş için sağlama programı kabul edildi. Merkez Bankası tarafından 15 milyon manat kredi ayrıldı.

15 Temmuz - Finansal İstikrarı Konseyi oluşturuldu.

21 Temmuz - 4 banka kapandı. "Dekabank" A.Ş, "Kredobank" A.Ş, "Parabank" A.Ş ve "Zaminbank" A.Ş'nin banka lisansları iptal edildi.

30 Eylül - Azerbaycan Devlet Petrol Fonu (ARDNF) Azerbaycan Uluslararası Bankasında (ABB) 1 milyar dolar mevduat yerleştirdi.

30 Eylül - "Bank Standard" A.Ş'nin lisansı iptal edildi.

Bankada yerleştirilen toplam mevduat 603 milyon Manat, sigortalanan mevduat 568 milyon Manat teşkil etmiştir. "Bank Standard" A.Ş Aktif büyüklüğüne göre Azerbaycan'ın ilk 5'te yer alan bankalarından biriydi (www.apa.az 24.03.2017).

6 Aralık - "Azerbaycan Cumhuriyeti" finans sektörünün düzenlenmesi gelişmesine yönelik Stratejik Yol Haritası hazırlandı.

16 Aralık - Azerbaycan Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren yan kuruluşları tarafından gerçek kişilerin mevduatları için ödenen yıllık faiz gelirleri, menkul kıymetler için ödenen temettü, iskonto (tahvil nominalında düşük yerleştirilmesi sonucu oluşan fark) ve faiz gelirleri vergiden muaf tutulma süresi 5 yıla kadar artırıldı

Ayrıca 2016 yılında bankacılık sektöründe, 20'den fazla banka sermaye artışı ile ilgili adım atılmıştır. AMB tarafından 26 depozito müzayedeyi gerçekleştirmiştir (www.aba.az).

Bundan başka 2015 yılının Temmuz ayında iki banka ("Evrobank" ve "Azerbaycan Kredit Bank") minimum sermayeyi karşılamadıklarından ve yükümlülüklerini yerine getiremedikleri için kapatılmıştı (www.cbar.az 24.03.2017).

Devalüasyon sonrası 12 bankanın lisansının iptal edilmesi sonrası Merkez Bankası, Mevduat Sigorta Fonu'na yükümlülüklerini karşılamak için uzun vadeli 552,3 milyon Manat kredi ayırmıştır (www.apa.az 24.03.2017).

3. BULGULAR

Bu çalışmada, makroekonomik değişkenlerin bankaların karlılığına etkisi ölçülmektedir. Çalışmada kullanılmak üzere, Azerbaycan Merkez Bankası'nın yıllık raporlarından ve Azerbaycan Devlet İstatistik kurumunun açıkladığı verilerden yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında Eviews 8 bilgisayar programı kullanılmıştır. Çalışmada, En Küçük Kareler (EKK) yöntemine başvurulmuştur. Çalışmada, 4'ü bağımsız ve 3'ü bağımlı olmak üzere toplam 7 değişken incelenmiştir. Bağımsız değişkenler Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GYSİH), Döviz Kuru, Enflasyon Oranı ve Petrol Fiyatıdır. Bağımlı değişkenler ise Net Faiz Geliri, Aktif Karlılık (ROA) ve Sermaye Karlılığı (ROE) olarak ele alınmıştır. Çalışma 2008-2016 yıllarını kapsamaktadır. Analizin veri tabanı, 2008-2016 yıllarının tüm çeyreklerini içermektedir. Çalışma, 2008-2011 yılları krizin daha yaygın olduğu yıllar, 2012-2014 Azerbaycan'ın gelişme yılları ve 2015-2016 petrol fiyatlarındaki düşüş sonrası Azerbaycan Manat'ının devalüasyona uğraması ve ardından dalgalı kur sistemine geçilmesiyle değer kaybetmesi, kısaca devalüasyon ve sonraki dönem olarak ele alınarak analizleri yapılmıştır. Bu yıllararası elde olunan sonuçlar incelenerek, değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Araştırma kapsamında ele alınan veriler Azerbaycan Merkez Bankası, Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu, Azerbaycan Finansal Piyasalar Denetleme Odasından alınmış ve 2008-2016 yıllarının tüm çeyreklerini kapsamaktadır. Analizin veri tabanı Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Değişkenlerin Veri Tabanı

Yıl/Dönem	GSYİH (AZN)(Mln)	Enflasyon	Petrol Fiyatı (\$)	Döviz Kuru	ROA	ROE	NFG (AZN)(Mln)	
2008	Q1	8209,8	0,165	96,67	0,8398	0,24%	3,95%	113,89
	Q2	18505,7	0,202	109,58	0,8175	0,07%	7,21%	251,17
	Q3	30370,4	0,215	111,58	0,8124	0,56%	10,75%	390,36
	Q4	40137,2	0,208	97,66	0,8046	0,74%	10,83%	532,74
2009	Q1	6741,8	0,084	44,98	0,8039	0,90%	4,46%	142,89
	Q2	14287,7	0,037	52,05	0,8039	1,59%	7,86%	287,20
	Q3	23427,1	0,021	57,49	0,8035	1,94%	10,73%	433,40
	Q4	34578,7	0,015	61,86	0,803	2,17%	12,62%	568,88
2010	Q1	9551,6	0,038	76,65	0,8033	0,32%	1,91%	116,10
	Q2	19680	0,049	77,66	0,8037	0,58%	3,43%	238,74
	Q3	29308	0,052	77,24	0,8034	0,77%	4,44%	370,45
	Q4	41574,7	0,057	79,63	0,7989	0,90%	5,54%	503,69
2011	Q1	10421,1	0,091	104,90	0,7934	0,30%	1,70%	119,07
	Q2	22516,5	0,088	111,01	0,788	0,53%	3,06%	243,72
	Q3	34583,1	0,084	111,50	0,7867	0,82%	4,68%	382,54
	Q4	50069	0,079	110,95	0,7864	-1,12%	-6,55%	513,42

Tablo 6. Değişkenlerin Veri Tabanı (Devamı)

2012	Q1	12289	0,031	355,62	0,7863	0,24%	1,66%	141,1
	Q2	25861,3	0,022	113,72	0,7857	0,07%	0,46%	272,23
	Q3	39760,6	0,015	112,46	0,7853	0,56%	3,85%	425,91
	Q4	53995	0,011	111,96	0,7848	0,74%	5,09%	596,87
2013	Q1	12946,6	0,012	112,88	0,7848	0,41%	2,67%	174,51
	Q2	27202	0,02	107,94	0,7846	0,89%	5,68%	375,54
	Q3	42748	0,023	108,66	0,7845	1,27%	7,82%	589,11
	Q4	57708,2	0,024	108,85	0,7844	1,31%	7,90%	829,22
2014	Q1	13150,7	0,02	107,93	0,7843	0,46%	2,91%	310,34
	Q2	28743	0,016	108,87	0,7843	0,89%	5,52%	621,3
	Q3	44145,4	0,015	106,61	0,7844	1,35%	8,36%	944,34
	Q4	58977,8	0,014	98,94	0,7844	1,47%	8,91%	1 269,29
2015	Q1	11525	0,028	54,05	1,0489	0,23%	1,58%	128,34
	Q2	26265,1	0,035	58,07	1,0481	-0,12%	-0,84%	452,76
	Q3	40678,4	0,037	55,39	1,048	-0,43%	-3,50%	777,17
	Q4	54352,1	0,04	52,4	1,229	-0,99%	-9,44%	1 426,00
2016	Q1	12588,7	0,108	103,07	1,6027	-1,02%	-9,30%	91,43
	Q2	27002,3	0,105	40,16	1,5157	-2,87%	-34,81%	320,01
	Q3	43436,3	0,112	42,04	1,6347	-4,98%	-91,82%	658,4
	Q4	59987,7	0,124	44,05	1,7499	-5,30%	-87,36%	914,3

Tablo 7. Bağımsız Değişkenlerin ROA Üzerinde Etkisi (2008-2011)

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-değeri	Olasılık değeri
Petrol Fiyatı	-0,000224	6,4E-05	-3,47509	0,0037
C (Sabit)	0,026378	0,0057	4,592962	0,0004
R Değeri			0,4631	
Açıklanmış R Değeri			0,4248	
F-İstatistik Değeri			0,0037	

Tablo 7'ye bakıldığı zaman bağımsız değişkenlerden bir tek Petrol Fiyatının etki alanında dahil edildiği görülmektedir. Modelin anlamlı çıkması açısından, bağımsız değişkenlerden ancak, Petrol Fiyatı dikkate alınmıştır. Diğer değişkenleri modele dahil edildiği zaman, modelin anlamlılığı bozulmakta olup olasılık değeri 0.05'den büyük gerçekleşmiştir. Petrol Fiyatı değişkeni dikkate alındığı zaman ister olasılık değeri, isterse F-istatistik değeri açısından anlamlı sonuç vermektedir. Açıklanmış R değerine göre bağımsız değişken %42.48 oranında bağımlı değişkeni açıklamaktadır. Modelin varsayım analizi sonuçlarına bakıldığı zaman çoklu doğrusal bağıntı probleminin olmadığı, normal dağılım gösterdiği ve otokorelasyon varsayımının sağlandığı görülmektedir. Üçüncü modelde, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken ROE'ye etkisi ölçülmüştür.

Tablo 8. Bağımsız Değişkenlerin ROE Üzerinde Etkisi (2008-2011)

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-değeri	Olasılık değeri
Petrol Fiyatı	-0,0014	5,8E-04	-2,4106	0,0315
Enflasyon	0,4228	2,0E-01	2,0846	0,0574
C (Sabit)	0,1362	0,0426	3,1997	0,007
R Değeri			0,3286	
Açıklanmış R Değeri			0,2253	
F-İstatistik Değeri			0,0750	

Tablo 8'de bağımsız değişkenlerin ROE üzerinde etkileri verilmiştir. Bağımsız değişkenlerde Enflasyon ve Petrol Fiyatlarının birlikte ele alındığında, model anlamlılık düzeyine yakın bir düzey seyrediyor. Burada enflasyon değişkeninin olasılık değeri 0.05 civarında gerçekleşmiştir ve F-istatistik değeri 0.05'den az büyük gerçekleşmesine rağmen, diğer varsayımlara bakıldığında modelin anlamlı olduğu kanaatine varılmıştır. Burada açıklanmış R-istatistik değeri %22.53 oranında bağımlı değişkeni açıklamıştır.

2012-2014 yılı serisinin ikinci modeli ise, bağımsız değişkenleri ROA(Aktif Karlılık) üzerindeki etkini ölçmektedir. Tablo 8' de bu modelin analiz sonuçlarına ulaşılabilir.

Tablo 9. Bağımsız Değişkenlerin ROA Üzerinde Etkisi (2012-2014)

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-değeri	Olasılık değeri
GSYİH	-3,5969	1,2655	-2,8423	0,0193
Döviz Kuru	0,0000	0,0000	3,3116	0,0091
C (Sabit)	2,8256	0,9938	2,8432	0,0193
R Değeri	0,7804			
Açıklanmış R Değeri	0,7316			
F-İstatistik Değeri	0,0011			

Modelin anlamlı olmasına göre, bağımsız değişkenlerimiz olan petrol fiyatı ve enflasyon analize tabi tutulmamıştır. ROA, bağımlı değişkenine etki eden GSYİH ve Döviz Kuru bağımlı değişkenleridir. C sabit değeri ve analize tabi tutulan bağımsız değişkenler, bunların yanı sıra F-istatistik değerinin 0.05'den küçük olması, modelin anlamlı olmasına işaret etmektedir. Açıklanmış R değerinin 0.7316 olması, iki bağımsız değişkenin, ROA bağımlı değişkeni üzerindeki etkisinin %73'den fazla olması anlamına gelmektedir. Bundan başka, modelin vaysayımları teste tabi tutulursa, GSYİH ve Döviz Kurunun 1.1978 olması çoklu doğrusal bağıntı probleminin olmadığına, olasılık değerinin 0.7124 olması verilerin normal dağılımına ve gecikme uzunluklarının 0.05'den büyük olması modelin varsayımlarının sağlandığına ve modelin anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Ele alınan serinin üçüncü modeli, bağımsız değişkenlerin ROE üzerindeki etkini açıklamaktadır. Tablo 10'da modele ait analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 10. Bağımsız Değişkenlerin ROE Üzerinde Etkisi (2012-2014)

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-değeri	Olasılık değeri
GSYİH	0,0000	0,0000	9,3557	0,0000
Enflasyon	1,3314	0,5178	2,5713	0,0369
Döviz Kuru	58,4949	10,8252	5,4036	0,0010
C (Sabit)	0,0215	0,0054	3,9965	0,0052
R Değeri	0,9572			
Açıklanmış R Değeri	0,9388			
F-İstatistik Değeri	0,0000			

Tablo 10'dan görüldüğü üzere, Petrol Fiyatı hariç, diğer bağımsız değişkenlerin ROE üzerinde etkisi vardır. Ele alınan bağımsız değişkenlerin, sabitin ve F-istatistik değerinin 0.05'den küçük olması modelin anlamlı olduğunu göstermektedir. GSYİH, Enflasyon ve Döviz kurunun 0.9388 düzeyinde ROE üzerinde etkisi vardır. Modelin varsayımlarına bakıldığı zaman, değişkenler 1-2 arasında değerler almıştır ki, bu da modelde çoklu bağıntı probleminin olmadığına göstergesidir. Olasılık değerinin 0.4782 olması, normallik varsayımında sağlanmıştır. Gecikme uzunlukları 0.05'den büyük olması, bu varsayımında sağlanmasına ve modelin anlamlı olduğunu göstermektedir.

İkinci analiz, bağımsız değişkenlerin ROA üzerindeki etkisinin ölçülmesidir. Bu analizin sonuçları Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Bağımsız Değişkenlerin ROA Üzerinde Etkisi (2015-2016)

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-değeri	Olasılık değeri
GSYİH	7,20E-07	1,59E-07	4,534008	0,0201
Döviz Kuru	-0,072761	0,0204	-3,57301	0,0375
Petrol Fiyatı	0,000986	0,0002	5,26573	0,0133
C (sabit)	-0,0835	0,0143	-5,8220	0,0101
R Değeri	0,9196			
Açıklanmış R Değeri	0,8392			
F-İstatistik Değeri	0,0377			

Tabloya bakıldığı zaman, modelin anlamlı olması açısından, Enflasyon değişkeni modele eklenmemiştir. Diğer değişkenler ve sabitin olasılık değerleri anlamlı olup, açıklanmış R değeri %83.92 oranında bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıkladığını göstermektedir. F-istatistik katsayısının olasılık değeri 0.05'den büyük olduğu için model anlamlıdır. Modelin varsayımlarına bakıldığı zaman, normallik varsayımında olasılık değeri 0.9250 gibi yüksek düzeyde gerçekleşmiş olup varsayım sağlanmıştır. Otokorelasyon varsayımında, gecikme uzunluklarının 0.05'den büyük olduğundan dolayı sağlanmış olmaktadır. Değerlerin 1 ve 5 arasında değişmesi modelde çoklu bağıntı probleminin olmadığını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenlerden dolayı model anlamlı sayılabilmektedir.

Tablo 12. Bağımsız Değişkenlerin ROE Üzerinde Etkisi (2015-2016)

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-değeri	Olasılık değeri
GSYİH	2,23E-05	3,74E-06	5,9707	0,0269
Döviz Kuru	-1,07031	0,2084	-5,1348	0,0359
Petrol Fiyatı	0,020396	0,0030	6,7851	0,0210
C (sabit)	-2,155381	0,3040	-7,0904	0,0193
R Değeri	0,9548			
Açıklanmış R Değeri	0,8962			
F-İstatistik Değeri	0,0612			

ROE bağımlı değişkenine, bağımsız değişkenlerden GSYİH, Döviz Kuru ve Petrol Fiyatı etkilemektedir. Modelin anlamlılığı açısından Enflasyon değişkeni modele dahil edilmemiştir. Açıklanmış R değeri, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeninin %89.62 oranında açıklamaktadır. Modelin varsayımlarına bakılırsa, normallik varsayımı olasılık değeri 0.3837 olduğundan dolayı, sağlanmıştır. Otokorelasyon varsayımında gecikme uzunluklarının 0.05'den büyük olduklarından sağlanmıştır. Üçüncü varsayımdaysa, değerler 1 ve 5 arasında gerçekleştiğinden sağlanmış olup, model anlamlı olarak kabul edilebilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada ele alındığı 2008-2016 yıllarında ister dünyada, istersede Azerbaycan'da çok önemli finansal ve ekonomik olaylar yaşanmıştır. Kısaca değinecek olunursa, 2008 yılında Dünyaya'da maliyeti trilyon dolarlarla ölçülen, ABD kaynaklı bir finansal kriz yaşanmıştır. Krizin etkisi hala sürmektedir. Ama, kriz, özellikle takip edilen üç yılda daha belirgin bir düzeyde kendini göstermekteydi. Bunun yanı sıra, özellikle 2014 yılının 3. Çeyreğinden başlayarak petrol fiyatındaki düşüş, petrol ihracat eden ülkeler, ekonomisi neredeyse petrole bağlı olan ülkeler açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu ülkelerden biri olan Azerbaycan, kendi para birimini korumaya çalışsa da, 2015 yılında devalüasyona gitmeye mecbur kalmış, bundan başka 2015 yılının sonunda sabit kur sisteminden vazgeçmiş, böylece yerel para birimi olan Manat değer kaybına uğramıştır. Petrol ile başlayan kriz, sistemik bir kriz haline dönüşmüş, daha sonra bankacılık sektörünü de etkilemeye başlamıştır. Bunun sonucu, Azerbaycan'da faaliyette bulunan 12 banka kapatılmıştır. Piyasanın neredeyse %40'a sahip Azerbaycan Uluslararası Bankası (IBAR), borçlarını ödeyemez duruma gelmiştir. Devlet, bankaya 12 milyar Manat yardım etmiştir. bağımlı değişken ROA, enflasyon dışında diğer bağımsız değişkenler tarafından etkilenmektedir. GSYİH, döviz kuru ve petrol fiyatı, birlikte ROA bağlı değişkenini %83.92 oranında açıklamıştır. ROE bağımlı değişkeni, aynen ROA gibi döviz kuru, GSYİH ve petrol fiyatı tarafından etkilenmektedir. Bu değişkenler birlikte ROE'yi %83.92 oranında açıklamaktadır.

Analiz sonuçlarındanda görüldüğü üzere 2015-2016 senelerinde döviz kuru ve petrol fiyatı etkili rol oynamaktadır. Bu yılların korelasyon analizine bakıldığı zaman (Tablo 26), döviz kurunun GSYİH ile ayni yönlü, kuvvetli bir ilişkisi olduğu, ama ROA ve ROE ile kuvvetli, ters yönlü ilişkisi bulunduğu görülmektedir. Daha bir kuvvetli ilişki enflasyon oranıyla net faiz gelir/zararları arasındadır. Bu değişkenler arasında ilişki aynı yönde gerçekleşmiştir. Bağımsız değişkenler arasında ROA ve ROE arasında ilişki aynı yönlü olup, kuvvetlidir. Önemli olan diğer hususta, GSYİH'nın, bağımsız değişkenlerle ilişkisi ters yönlüdür. Aktif karlılıklar dikkate alınacak olursa, ele alınan tüm yıllarda, döviz kuru etkili değişken rolünü oynamıştır. Petrol fiyatları 2012-14 yılları hariç etkili olmuşlarsa, GSYİH 2012-16 yıllarında kendi etkinliğini göstermiştir. Bu hususta, enflasyon oranının bankaların aktif karlılıkları üzerinde etkisi olmadığı varsayımına ulaşılmaktadır.

Sermaye karlılığı incelendiği zaman, aktif karlılıktan farklı olarak enflasyon oranından etkilendiği, bunun yanı sıra petrol fiyatı ve döviz kurundan da etkilendiği söylenebilmektedir.

Analiz sonucu olarak, 2008-2011 yılında bağımlı değişkenler üzerinde en etkili bağımsız değişken petrol fiyatıdır. Petrol fiyatı tüm değişkenler üzerinde etkili olmuştur. 2012-2014 yılındaysa, GSYİH ve döviz kuru en önemli değişkenler olmuştur. 2015-2016 yıllarında ise enflasyon dışında diğer değişkenler etkili olmuştur. Bu dönemde enflasyon oranı diğer faktörler yanında etkisiz olmuştur. Bu yıllar içerisinde ise bankaların karlılıklarını etkileyen en önemli değişkenin döviz kuru olduğu kanaatine varılabilmektedir. Petrol fiyatı ve GSYİH rakamlarında bankalar üzerinde önemli etkiye sahiptir. Ele alınan değişkenler içerisinde en az etkiye sahip enflasyon oranı olmuştur.

Burada ele alınan diğer faktörlerinde rolü vardır. İstihdam düzeyi, kişi başına düşen milli gelir gibi makroekonomik faktörlerin dışında, problemler veya batık krediler, doğru olmayan yönetim, risk yönetiminde aksaklıklar gibi sorunlar bankaların karlılıklarına etki eden temel unsurlar içerisinde yer almaktadır.

Bu dönemde bankacılık sektörü gereken önlemler almaya başlamıştır. Bunu Finansal Piyasalara Denetim Odasının dayatmasıyla yapmışlardır. Örnek olarak, kredi kullandırmada bazı önlemler alınmıştır. Özellikle yabancı para biriminde kredi kullandırma koşulları değiştirilmiştir. Bundan sonra gelirleri ve mevduatı yabancı para biriminde olan kişiler, yabancı para biriminde kredi alabileceklerdir. Bundan başka şahsın, gelirleri iyi bir şekilde analiz edildikten sonra kredi verme koşulu zorunlu kılınmıştır. Buna problemler ve batık kredilerin fazla olması neden olmuştur.

Ülke ekonomisinin gelişmesi için en önemli husus, petrol dışı sektörün gelişmesi ve ekonominin petrolden asılı olan durumunu önlemektir. Ülke parasının diğer para birimlerine karşı değer kaybetmesi, ihracatta rekabet üstünlüğü sağlamaktadır. Ülkenin tarım, turizm, sanayi sektörlerinin gelişmesi, ekonominin gelişmesini sağlayan sektörler olarakta görülebilir. Son zamanlar, bu yönde bazı önemli adımlar atılmaya başlamıştır.

Diğer sektörlerin gelişmesi, bankacılık sektörü üzerinde önemli etkiye sahip olacaktır. Petrol dışı reel sektörün gelişmesi, toplumda refahın artmasına, bu bankaların karlılığına etki edecektir. Toplumun refahının artması, bankaların kullandıkları kredilerin artmasının yanısıra, batık ve problemler kredilerin geri ödenmesine neden olabilmektedir. 1 Nisan 2017 tarihine olan problemler kredi miktarı 1.590 milyar manat tutarında gerçekleşmiştir ki, bu 2017 yılı ilk çeyreğinde kullanılan kredi miktarının (15.053 milyar manat) %10'na eşit olmaktadır. Bu rakamlara Azerbaycan Uluslararası Bankasının kredileri, diğer kuruma devredildikten sonraki rakamdır (fimsa.az 05.06.2017). Gerçekte, örneğin 2016 yılının Mayıs ayında "Fitch" derecelendirme kurumu, Azerbaycan bankacılık sektöründe problemler ve batık kredi miktarının, toplam kredi hacminin %20'ni oluşturması hakkında bildiri yayınlamıştır. Buradan yola çıkarak, bankacılık sektörünün önemli problemlerinden birinin krediler olduğu söylenebilir.

Bankacılık sektöründe kredi faiz oranlarının yıllık %30 civarında olması, geri ödenmeyen krediler üzerinde fazla etkili olmuştur. Kredi faiz oranlarının yüksek olması, sektörün gelişmesini engellemektedir. Ekonominin yabancı bankalara açık olması ve daha ucuz kredilerin verilmesi, ülkenin reel sektörünün gelişmesine katkı sağlayabilmektedir. Son dönemler, Merkez Bankasının tahvil ihrac ederek, piyasadan para toplaması, enflasyon oranının ve döviz kuruna etki etmek için yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Merkez Bankasının belirlediği zorunlu karşılık oranı %0.5-%1 arasındadır. Faiz oranı %15 olarak belirlenmiştir. Faiz oranının alt sınırı %12, üst sınırıysa %18 olarak belirlenmiştir. Bu kredi faizleri üzerinde önemli etkiye sahip olmaktadır. Bundan başka, manat mevduatlarının sigortalı olması için %15, yabancı para birimindeki mevduatın sigortalı kısmına %3 olması şartı aranmıştır. Bu önlemler, ülkede devalüasyon sonrası başlayan dolarizasyon sürecini önlemeye hesaplanmıştır.

Kredi faizlerinin yüksek düzeyde olması, ülkenin reel ekonomisine olumsuz etki etmektedir. Bu husus dikkate alındığında, her bir önelmin olumsuz yan etkileri olduğu söylenebilmektedir. Yabancı bankaların, ülke ekonomisine yatırım yapması, burada Merkez Bankası tarafından faizlerin aşağı çekmesinde önemli rol oynamaktadır, ülke ekonomisi üzerinde olumlu etki yaratabilecektir. Bundan başka, ülkenin genel ekonomi düzeninin tekrar sağlanması yapılmalı ve bazı hukuki önlemler alınmalıdır.

Finansal piyasaların gelişmesi, özellikle bankaların bu sistemde payının yüksek olduğu dikkate alınır, ülkenin finans sektörüne ve özellikle bankacılık sektörüne önemli etki etmektedir. Bankalararası para piyasasının olmaması (2015 yılında faaliyeti durdurulmuştur), bankaların acil kredi ihtiyacının

karşılımda zorlanması anlamına gelmektedir. Geri ödememek riski olsa dahi, bankalararası para piyasasının faaliyete başlaması, finans sektörü için önemli sayılabilecek adımdır

Bankalar, mevcut durumu göz önünde bulundurarak kendiri risklerini dikkatli bir şekilde analiz etmelidir. Özellikle, döviz pozisyonlarında ve likidite düzeyinin bozulmaması için çaba sarfetmelidirler. Banka sahipleri, bankalarda olan yönetim sorunlarında çözmelidir. Risklerini ve yönetimini doğru kurmayan bankalar için en önemli örnekler, kapatılmış 12 banka ve IBAR olabilir.

Bundan başka, özellikle borsanın faaliyet alanı genişletilmeli, ama altı çizilmeli olan konu, yasal düzenlemelerin zamanında alınması ve uygulanmasıdır. Türev finansal piyasaların olması, yabancıların buraya yatırım yapması olnağı sunmaktadır ki, bankalar daha rahat bir şekilde kredi ihtiyaçlarını karşılar ve burada faaliyetlerini genişletebilirler. Bu, bankacılık sektörü için önemli adımdır, bankalar burada kendi karlarına artırmaya yönelik faaliyete bulunmakla birlikte, daha ucuz finansal ihtiyaçlarını karşılayabilirler.

Genel olarak, özetlenirse, bankacılık sektörünün gelişmesi, ülke ekonomisinin gelişmesiyle sıkı bağlıdır. Bunu analiz sonuçlarında GSYİH'nın bağımlı değişkenler üzerinde önemli düzeyde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ülkenin GSYİH rakamı, petrol fiyatlarına bağlıdır, burada petrol merkezli ekonominin olması, bunun en önemli nedenlerindedir. Petrol fiyatı, ülke ekonomisi için çok önemli makroekonomik faktör rolündedir. Petrol fiyatının, doğrudan ve dolaylı olarak etkileri, ister bankacılık sektörü, isterse diğer sektörleredir. Bankaların net faiz gelir/zararlarının ortaya çıkmasında döviz kuru ve GSYİH'nın önemli rolü vardır. Bu iki faktörde petrol fiyatından etkilendiği için, bankaların faiz karlılığı üzerinde etkisi olduğu söylenilebilir. Zaten analiz sonuçlarında, bunu göstermektedir. Aynı zamanda, ister aktif karlılık, istersede sermaye karlılığı bu değişkenlerde etkilenmektedir. Bundan dolayı, ülke ekonomisinin ilk önce ekonomide, petrol sektörünün kısa zaman kesiminde, payının azaltılmasına ve petrol dışı reel sektörün, özellikle ihracat yönümlü sektörlerin gelişmesine katkı sağlamalıdır.

Bu süreçte, bankacılık sektörünün önemli rolü vardır, bu sektör reel sektöre ucuz kredi sağlamalıdır. Bunun için, yukarıda belirtilen şartlar içerisinde hareket edilebilmektedir. Önemli koordinasyon sağlanmış bir şekilde ekonomik plan yürütülmelidir. Bankalar için ucuz finansal yapı sağlanmalı ve bankalarda bunu ucuz kredi olarak reel sektöre kullandırmalıdır. Bu zaman, devlet reel sektöre gereken desteği vermelidir. Tüm bunların yanısıra, bu işlemleri askıya alacak işlemler söz konusu olmaması için hukuki alytapınında gelişmesi önemli olmaktadır.

KAYNAKÇA

Afşar, Muharrem, "Küresel Kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Yansımaları", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, 2011, s 143-171.

Akgüneş, A. O. (2014). Makro Ekonomik Faktörlerin Bankacılık Sektörü Getirileri Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE.

Aktan, Coşkun, Can ve Hüseyin Şen, "Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri", Yeni Türkiye, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt 2, Sayı 42, 2001, s 1225-1230.

Albulescu, Claudiu, Tiberiu, "Banks' Profitability and Financial Soundness Indicators: A Macro- Level Investigation in Emerging Countries", Procedia Economics and Finance, Vol 23, 2015, p 203-209.

Aras, Osman, Nuri ve Elçin Süleymanov, "Azerbaycan İqtisadiyyatı", Bakü: "Şərq-Qərb" Yayınevi, 2010.

Aras, Osman, Nuri, "Azerbaycan Ekonomisi; Makroekonomik ve Sekrörel Analiz", Bakü: Kafkasya Araştırma Merkezi Yayınları, 2003.

Aslan, M. (2014). Bankacılık Sektöründe Camels Analizi ve Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, SBE.

Ay, Hakan ve Öznur Uçar, "Üç Küresel Ekonomik Krizin Analizi", Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt 17, Sayı 1, 2015, s 11-32.

Bakkal, Muharrem ve Tombuloğlu Feridun, "2008 Global Ekonomik Kriz Öncesi Ve Sonrası Türk Bankacılık Sisteminde Fon Yönetimi", Hyperlink, 2011.

Coşkun, Arslan ve Mehmet Hasan Eken, “2001 ve 2008 Krizlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkilerinin Karşılaştırılması”, Maliye Finans Yazıları, Cilt 104, 2015, s 105-130.

Crouhy, Michel G., Robert A. Jarrow and Stuart M. Turnbull, “The Subprime Credit Crisis of 07”, 2008.

Çağıl, Gülcan ve Shahriyar Mukhtarov, “Azerbaycan Ticari Bankacılık Sektörünün Camels Yöntemi İle Performans Analizi”, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, Cilt 2, Sayı 41, 2014, s 77-94.

Çerçi, G. (2011). Bankalarda Karlılık Analizi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, SBE.

Demir, M. (2015). 2008 Küresel Krizinin türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, SBE.

Dinç, A. (2006). Makroekonomik Faktörlerin Bankaların Karlılığına Üzerine Etkileri: 2000-2004 Dönemi Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, SBE.

Erdönmez, Pelin, Ataman, “Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi”, Bankacılar Dergisi, Sayı 68, 2009, s 85-101.

Gökçalp, Füsün, “Kriz Öncesi ve Kriz Sonrası Dönemler İtibariyle Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Karlılığı Üzerine Karşılaştırmalı Bir”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 32, 2014, s 191-201.

Hübner, Gerald, Michael Jainzik, Frankfurt am Main, “Splendid Isolation? Azerbaijan’s Economy Between Crisis Resistance and Debased Performance”, Caucasus Analytical Digest, 2009.

İsmayılov, A. (2007). “Azgelişmiş Ülkelerin Kalkınma Sorunu: Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Örneği”, Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, SBE.

Ivashina, Victoria and David Scharfstein, “Bank Lending During the Financial Crisis of 2008”, 2009.

Kaya, Yasemin, Türker, “Türk Bankacılık Sektöründe CAMELS Analizi”, MSPD Çalışma Raporları, 2001.

Kiganda, Evans, Ovamba, “Effect of Macroeconomic Factors on Commercial Banks Profitability in Kenya: Case of Equity Bank Limited”, Journal of Economics and Sustainable Development, Vol 5, No 2, 2014, p 46-56.

Kuzu, V. (2012), Finansal Krizler, 2008 Abd Mortgage Krizi Ve Basel Sürecindeki Türk Bankacılık Sektörüne Etkisi, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, SBE.

Mamedov, Zahid, Farruk ve Vidadi Zeynalov, “Küresel Mali Kriz Ortamında Azerbaycan Bankacılık Sektörünün Yapısı, Özellikleri ve Sorunları”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 44, Sayı 3, 2011, s.173-203.

Mammedov Zahid ve Ahmet Yeman, “Azerbaycanın Kredi Ve Para Sistemi, Günümüzdeki Özellikleri Ve Gelişme Yönü”, Maliye Finans Yazıları, Cilt 24, Sayı 87, 2010, s 51-76.

Masimli, Ali, “Azerbaijan And World Financial Crisis”, The Caucasus & Globalization, Vol 3. Iss 1, 2009, p 68-83.

Oktay, Elif, Yüksel ve Nimet Çakır, “Kazakistan, Azerbaycan Ve Kırgızistan`da Bankacılık Sektörünün Sorunları Ve Çözüm Yolları”, Akademik Bakış, Sayı 6, 2005.

Sakin, H. (2013). Ekonomik Krizleri Önlemede Devletin Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, SBE.

Soyak, Alkan ve Zenfira Nasirova, “The Consequences of IMF's Policies in the Globalization Process: The Case of Azerbaijan”, “Küreselleşme Sürecinde Kafkasya ve Orta Asya” Kongresi, 2003.

Steinberg, David A., Karrie J. Koesel, And Nicolas W. Thompson, “Political Regimes And Currency Crises”, Economics & Politics, Vol. 27, No. 3, 2015, s 337-361.

Süreyya, Bakkal ve Murat Alkan, “2008 Finansal Krizi Ve Bu Dönemde Bankacılık Sektörünün Kar Etme Nedenleri”, Hiperlink, 2011.

Şahin, S. (2011). Bankacılıkta Risk Ve Operasyonel Risk, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, SBE.

Telli, Acelya, "1999, 2000, 2001 ve 2008 Kriz Dönemlerinde Türk Ticari Bankalarının Kârlılıklarının Lojistik Regresyon Analizi İle İncelenmesi", Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, Cilt 12, Sayı 45, 2016, s 61-91.

Tosun, T. (2015), Ekonomik Krizler Ve Katılım Bankacılığı: 2008 Krizi Ve Türkiye Örneği, İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, SBE.

Turgut, Ahmet, "Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler", TUHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt 20, Sayı 4-5, 2006, s 35-46.

Taşkın, Dilvin, K., "Türkiye'de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler", Ege Akademik Bakış, Cilt 11, Sayı 2, 2011, 289-298.

Tunay, Batu, K., "Bankacılık Krizleri ve Erken Uyarı Sistemleri: Türk Bankacılık Sektörü için Bir Model Önerisi", BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar, Cilt 4, Sayı 1, 2010, s 9-46.

Michael, Chijuka, Ify and Ifuero Osad Osamwonyi, "The Impact Of Macroeconomic Variables On The Profitability Of Listed Commercial Banks In Nigeria", European Journal of Accounting Auditing and Finance Research, Vol 2, No 10, 2014, p 85-95.

İnternet Siteleri :

www.serenti.org

www.e-raportal.com

www.economy.gov.az

www.oilfund.az

www.azstat.org

www.cbar.az

www.eurasianet.org

www.apa.az

www.fimsa.az